

ПЛЕМІННИЙ СВІТ ІЛІРІЙЦІВ ТА РИМСЬКО-ІЛІРІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ДАНИЕЛЯ ДЖІНО

Ярослав Алешкевич¹

кандидат історичних наук, доцент кафедри Античності,
Середньовіччя та історії України домодерної доби,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, Україна
E-mail: yaroslav.aleshkevych@uzhnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3042-7307>

У даній статті подана характеристика та здійснено аналіз декількох наукових публікацій одного з провідних іллірологів сучасності – Даниеля Джіно (Danijel Džino). Світова іллірологія розвивається потужними темпами, що спричинено декількома факторами: по-перше, підвищенням інтересом з боку дослідників країн західних Балкан (Словенії, Хорватії, Албанії, Чорногорії та Боснії і Герцеговини) до давньої історії; по-друге, опрацюванням нових артефактів, здобутих під час чисельних археологічних розкопок; по-третє, прагненням продемонструвати нові підходи до існуючих античних наративів щодо історії, стану розвитку та ступеня зрілості іллірійських спільнот (племен), що у давні часи мешкали у зазначеному регіоні. Окремим пунктом слід зазначити прагнення сучасного покоління іллірологів по-новому підійти до важливого та доволі дискусійного питання, яке пов'язане із причинами та перебігом давньоримської військово-політичної експансії на територію Іллірії, визначення глибини та наслідків романізації місцевого населення. Для справедливості зауважимо, що серед іллірологів не було і немає одностайності в оцінці розвитку іллірійських племен та наслідків їх контактів із римським світом, що відкриває шлях до відвертої конкуренції та чисельних історичних й політичних спекуляцій на цьому ґрунті. Класичним прикладом втілення тенденцій сучасної іллірології на практиці є наукова творчість австралійського дослідника хорватського походження Даниеля Джіно. Вчений є автором десятків монографій та наукових публікацій з історії, культури, релігійних вірувань та військової справи іллірійців. Окремим напрямком його досліджень є характеристика та аналіз прикладів та наслідків військового протистояння іллірійців та стародавніх римлян як на глобальному, так і на регіональному рівнях. Дослідник має свій авторський стиль подання інформації, демонструє глибоку аналітику та приходить до оригінальних висновків. Доволі часто він практикує застосування критичного підходу до оцінки вже існуючої інформації, вступає в коректну полеміку з авторитетними іллірологами.

Ключові слова: іллірологія, історіографія, іллірійці, римсько-іллірійські відносини, військова експансія, імперська географія.

Постановка проблеми. Констатуючи брак досліджень на іллірійську проблематику в українській історіографії, буде не зайвим познайомитися зі здобутками та тенденціями світової іллірології на сучасному етапі, яка в цьому випадку представлена науковим доробком видатного австралійського ілліролога Даниеля Джіно.

Даниель Джіно (Danijel Džino) (1971 р.н.) здобув ступінь бакалавра (з відзнакою) (2000 рр.), магістра (2001 р.) та доктора філософії (2005 р.) з класичних наук в Університеті міста Аделаїда (Австралія), де й розпочав свою науково-викладацьку кар'єру. Пізніше він перейшов до Університету Маккуорі (м. Сідней), де почав працювати викладачем факультету мистецтв, кафедри давньої історії та міжнародних досліджень (Departments of Ancient History and International Studies). Маючи хорватське походження, Д. Джіно бере участь у різних проєктах з науковцями Хорватії. Наразі він є партнером-дослідником в проєкті «Серед богів і людей – культу та населення римської Далмації згідно з вотивними написами». Він також підтримує активну співпрацю з Центром хорватських досліджень (Croatian Studies) Університету Маккуорі, зокрема є співредактором журналу «Огляд хорватських досліджень».

Сфера наукових інтересів Д. Джіно доволі різноманітна. Він спеціалізується на вивченні населення та процесів, що відбувалися на теренах західних Балкан та, частково, Середнього Подунав'я у доісторичну, античну, пізньоантичну та ранньосередньовічну епохи. Він є автором десятків наукових праць (монографічних досліджень та статей) з історії іллірійських племен, історії римської експансії на територію Балкан, історії боротьби проти римської окупації тощо. Активний учасник чисельних конференцій та симпозумів міжнародного масштабу. Публікується переважно англійською та хорватською мовами, одноосібно чи у співавторстві.

Мета статті. На прикладі змісту профільних наукових праць Д. Джіно ми можемо побачити наскільки активно і в якому контексті досліджується та оцінюється стан розвитку іллірійських племен, ступінь їх суспільно-політичної зрілості та їх спроможності протистояти імперській військовій політиці стародавніх римлян. Також метою є висвітлення тенденцій в оцінці джерельної бази наративного характеру, зокрема, творчості античного історика Аппіана. Запропонована публікація є черговим прикладом популяризації творчості дослідників-іллірологів зі світовим ім'ям.

¹ © Алешкевич Я.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Враховуючи історіографічне спрямування даної публікації, вважаємо за недоцільне подавати характеристику праць Д. Джіно [Džino, 2012, 2016, 2018] у цьому структурному підрозділі. Але, варто зауважити, що на початковому етапі своєї науково-дослідницької кар'єри та перед переходом до вузьких профільних публікацій, Д. Джіно активно займався вивченням історії римсько-іллирійського протистояння в контексті зіткнення двох світів: цивілізації та варварства. Свідченням такого глобального підходу стала монографія 2010 р. «Іллирикум та римська політика 229 р. до н.е. – 68 р. н.е.» («Illyricum and Roman Politics 229 BC-AD 68») [Džino, 2010]. Ми повинні згадати про це дослідження, оскільки воно стало базою для написання цілого ряду подальших праць: дослідник доволі часто посилається на цю монографію, інтегруючи її зміст до складу своїх наступних статей та монографій.

Одна із проаналізованих у нашій статті публікацій Д. Джіно написана у співавторстві із дослідницею Алкою Доміч Куніч (Alka Domić Kunić) [Džino, Kunić, 2018]. Зауважимо, що це не перший приклад їх вдалої співпраці. А. Д. Куніч справедливо вважається однією із перспективних хорватських іллирологів сучасності. Ця дослідниця захистила докторську кандидатську дисертацію у 2005 р. на кафедрі археології філософського факультету Загребського університету. Працює старшим науковим співробітником кафедри археології Хорватської академії наук і мистецтв у Загребі.

Оскільки у нас періодично виникала потреба порівнювати інформацію та доповнювати окремі положення, які оприлюднював Д. Джіно, то у якості додаткової літератури нами були використані дослідження низки вчених. Зокрема, використано статтю сучасного словенського іллиролога та археолога Мар'ти Шашел Кос (Marjeta Šašel Kos), яка дуже глибоко та змістовно проаналізувала творчість античного історика Аппіана [Šašel Kos, 2005]. Окрім цього не оминули нашої уваги й дослідники римської імперської зовнішньої політики. У цьому випадку дуже корисними для нас були праці Річарда Хінлі (Richard Hingley) [Hingley, 2005] – викладача римської археології в Університеті Дарема (Велика Британія) та Сюзен Маттерн (Susan Mattern) [Mattern, 1999] – професорки історії в Університеті штату Джорджія (США).

Виклад основного матеріалу. Даніель Джіно дуже продуктивний сучасний дослідник-іллиролог. Як вже зазначалося раніше, він є автором десятків праць на різноманітну проблематику, але при цьому головним (профільним) об'єктом його досліджень були і залишаються племінний світ іллирійців та римсько-іллирійські відносини. Для розуміння його наукового стилю та глибини оцінювання ми пропонуємо наступний формат: визначення основних напрямків досліджень та у якості характеристики аналіз трьох наукових публікацій. Отже, до основних напрямків системних досліджень Д. Джіно можна віднести наступні: аналіз джерельної бази; визначення хронології етапів римської експансії на територію іллирійських племен; дослідження локальних

конфліктів.

Напрямок 1. Аналіз джерельної бази.

У 2016 р. в історичному журналі «*Istraživanja*» («Дослідження») була опублікована стаття Д. Джіно «*Аппіанова Іллирика: заключний етап римського облаштування Іллирикуму*» («*Appian's Illyrike: the final stage of the Roman construction of Illyricum*») [Džino, 2016]. В названій статті Д. Джіно аналізує зміст книги «Іллирика», творцем якої був видатний античний історик Аппіан. Мета статті: на підставі джерельної інформації визначити історичні та географічні координати Іллирикуму в античному світі та проаналізувати процес облаштування так званого провінційного простору в контексті римського імперської географії. Дослідник справедливо зауважив, що «*новітні дослідження римської історії переконливо доводять існування зв'язків між інтелектуальними та територіальними володіннями в римських уявленнях, розкриваючи різні стратегії, що використовувалися римлянами для інтелектуального опанування просторів як поза межами, так і всередині їхнього політичного впливу*» [Džino, 2016, р. 69].

Нагадаємо, що Аппіан (бл. 100 – бл. 170 pp.) – давньоримський історик грецького походження. Народився в Александрії в родині чиновника міської управи. Здійснював юридичну практику у Римі та був збирачем податків у Єгипті. Написав твір «*Римська історія*», який складався з декількох книг (24 книги, з яких частина є втраченими). Аппіан, описуючи різні території, їх населення та процес підкорення римлянами, демонстрував відверто імперські погляди. Одна зі збережених у повному обсязі книг має назву «*Іллирика*» і присвячена опису історії західних Балкан, місцевих мешканців – іллирійців та подій, пов'язаних із встановленням римського панування. Аппіан не жив у часи активної імперської експансії чи в часи, коли імперські завоювання трансформувалися в нові територіальні та географічні одиниці. Імператори, що правили за його життя, змінили парадигму, на якій існувала Римська імперія – це було не завоювання, а інтеграція та консенсус всередині Імперії, до яких прагнули Адріан та Антонін Пій. Імперія згорнулася всередину, вважаючи себе завершеним продуктом усіх попередніх завоювань. Аппіан, безумовно, не був застрахований від вітрів змін, що дули в його часи, будучи надто близьким до можновладців як жрець культів Венери та Роми. Нова політика римських імператорів вплинула на написання його «*Римської історії*», так само як і римська пристрасть каталогізувати Імперію як сукупність різних більших цивілізованих народів, які «*платять данину та насолоджуються римським миром (Pax Romana)*». Політика його часу впроваджувала нові погляди на Імперію як на цілісну сутність, яка мала бути саме такою, якою вона була у II ст., створюючи нові ментальні шаблони для її мешканців та інтелектуальної еліти, щоб сприймати світ та своє місце в ньому. Отже, якщо імперію розглядали як завершений проект, це, безумовно, стосувалося всіх її частин, провінцій та регіонів, створених римською адміністрацією. Зміна ментальних шаблонів змінила й соціальні реалії, тому не дивно, що літературні

інтелектуальні еліти Імперії відчували потребу їх описати.

У своїй статті Д. Джіно намагається проаналізувати ситуацію в регіоні Західних Балкан, які, подібно до інших територій Європи стала жертвою римської військової експансії. Римські провінції були створені як такі завдяки логіці військового завоювання [Džino, 2016, p. 70]. Пізніше римська адміністрація реорганізувала нещодавно завойовані території, вимірявши землю, підрахувавши населення та визначивши межі нових імперських володінь – від провінцій до найменших громад. Цей «другий етап» завоювання розірвав старі місцеві етнічні та культурні мережі, встановивши нові соціальні реалії для завойованих народів. Ранні імперські історики, географи та етнографи поступово вписували ці «імперські артефакти» в літературні знання, які проіснували до пізньої Античності та навіть дали [Džino, 2016, p. 70]. Обережно та з повагою вони перекомпонували існуючі знання про ці регіони, щоб вписати свої праці в новий імперський ідеологічний світогляд.

Стаття Д. Джіно складається з чотирьох блоків інформації.

Перший блок «*Illyricum*» / «Іллірик» занурює нас у дискусію з приводу ідентифікації цієї назви та прив'язки її до конкретних географічних та адміністративних орієнтирів. На підставі повідомлень Аппіана Д. Джіно приходить до наступного обґрунтованого висновку: «Іллірик був породженням римського імперіалізму; він не існував як такий в елліністичній географії чи римському політичному дискурсі до сумнозвісного *Lex Vatinia de imperio Caesaris*» [Džino, 2016, p. 71]. Нагадаємо, що «*Lex Vatinia de Imperio Caesaris*» – закон 59 р. до н.е., запропонований народним трибуном Публієм Ватінієм. Цей закон надавав Юлію Цезарю право на управління Цизальпійською Галлією та Ілліриком з трьома легіонами на 5 років. Цей закон призвів до створення Іллірика з існуючих римських союзників та громад, що сплачували данину, на східному узбережжі Адріатики та приєднав його до проконсульського командування Цезаря в Цизальпійській Галлії [Džino, 2016, p. 80]. Закон відродив термін «Іллірик», який, ймовірно, походить від *regnum Illyricum*, римського терміна для позначення місцевого утворення елліністичної епохи на південно-східній Адріатиці, яке припинило своє існування у 167 р. до н.е. На нашу думку, Д. Джіно мав на увазі славнозвісне Ардіейське царство. В контексті цього по відношенню до місцевого населення й використовується термін «ілірійці». Уявлення про населення Західних Балкан як «ілірійців» походить від кількох різних дискурсів ідентичності, що виникли в ранньомодерний та пізніший періоди, які переосмислювали давні уявлення про цю територію. У період між розпадом Іллірійського царства та прийняттям *lex Vatinia* «Іллірик» був лише одним із термінів, що використовувалися для опису прикордонної зони, що була розташована між північною Італією, Македонією та Епіром [Džino, 2016, p. 72]. Розбудова Іллірика та його функція як адміністративного регіону Імперії були взаємодоповнюючими завданнями. Як

формування, так і розширення Іллірика на північ під час римських військових завоювань з кінця I ст. до н. е. до початку нашої ери створили ширший Іллірик – новий «імперський артефакт», який простягався аж до річки Дунай та Паннонських рівнин. Невдовзі після Батонської війни (6–9 рр. н. е.) цей простір був довільно розділений імперською адміністрацією на провінції Далмацію та Паннонію. За часів Аппіана Іллірик був нечітким терміном. Зазвичай він об'єднував в собі іллірійську податкову зону, яка включала римські провінції Ретія, Норік, Паннонія (Верхня та Нижня), Дакія, Далмація та Верхня Мезія.

Другий блок «*Predecessors*» / «Попередники» присвячено пошуку відповіді на питання про джерела інформації, які могли бути використані істориком Аппіаном для написання свого твору. Д. Джіно справедливо констатує той факт, що в античного історика не було достатнього обсягу попередньої інформації про регіон та його мешканців. Автор статті констатує наступне: «Немає потреби звинувачувати Аппіана в тому, що він не знайшов відповідних джерел. Цілоком ймовірно, що раніше ніхто нічого не писав про історію Іллірика з цілком поважних причин: Іллірик не існував до Цезаря як чітко визначений політичний термін, ані до Августа як більш-менш чітко визначений просторовий термін. Тому здається розумним припустити, що попередні дослідження до створення римського Іллірика не могли розглядати цю область як єдину територію» [Džino, 2016, p. 72].

Третій блок «*Appian's composition*» / «Твір Аппіана», у якому Д. Джіно глибоко та на високому професійному рівні аналізує зміст повідомлень античного історика: «...його оповідь – це не лише каталог римських кампаній, а й спроба визначити та повністю включити регіон у корпус античних знань» [Džino, 2016, p. 74]. Д. Джіно погоджується із твердженням видатного словенського ілліролога М. Шашел Кос (M. Šašel Kos), що «Іллірика» була високоструктурованою роботою, яку можна розділити на кілька основних розділів. Для цієї роботи вирішальне значення мають нарративні стратегії, використані в його етнографічному вступі, розділах з першого по п'ятий, та його описі римського Іллірика в шостому розділі» [Šašel Kos, 2005, p. 85].

У вступній частині свого твору Аппіан визначає простір, про який він збирається писати. Іллірик, ймовірно, є найштучнішим з усіх римських «колоніальних артефактів» у Європі, дуже вільним простором, для якого ми не можемо точно визначити певний політичний інститут, спільне почуття ідентичності серед місцевого населення чи чіткі географічні маркери. На заході його «ілірійці» визначаються обмеженнями, накладеними фізичними особливостями (Адріатика, Дунай, Альпи) та етнографічним виключенням (непеонці, тобто непаннонці), тоді як на сході вони визначаються лише етнографічним виключенням (нефракійці, негреки, немакедонці). Зазначені міри, такі як довгота (6000 стадій) та широта (1200 стадій) простору, який Аппіан заселяє «ілірійцями», ймовірно, походять з різних джерел – грецьких та римських. Довжина 6000 стадій, вказана для Іллірійського узбережжя, справді відповідає довжині Страбона (5800 стадій), яка,

ймовірно, була взята у Полібія. Однак ширина Іллірика Аппіана в 1200 стадій (близько 222 км) майже точно відповідає відстані між Салоною та Сервіцієм (154 римські милі, тобто 1232 стадії). Це відображає довжину між Салоною та далматинсько-паннонським провінційним кордоном у долині річки Сави, що частково збігається з дорогою Долабелли, побудованою між 14 та 20 рр. н. е. Після цього Аппіан використовує міфологію, яка дозволяє йому вписати простір, який він визначив, у найдавнішу «історію», маніпулюючи походженням легендарного Іллірія з міфу про Кадма та Гармонію, яких вважали батьками Іллірія. Поза оригінальним контекстом міф дозволяє Аппіану внести порядок в етнографічну непослідовність та хаос. Він також пов'язує гетерогенне корінне населення Іллірика зі спільним предком, образ якого гармонійно вписується у межі стародавнього міфологічного минулого.

Четвертий блок «The Conclusion» / «Висновки». На думку Д. Джіно: «Іллірійська книга Аппіана, як і інші джерела з греко-римської античності, була написана представником освіченої середземноморської еліти, соціальної групи, яка визначала письмовий дискурс протягом тривалого часу» [Džino, 2016, p. 77]. Варто погодитися із дослідником, що «знання», які він створив, були поглядом з імперського центру, де була зосереджена вся політична влада. У випадку Іллірика його робота описувала соціальні реалії періоду повної інтеграції імперських периферій – «третього» етапу римського завоювання, після військового завоювання та перебудови провінційних ландшафтів. Вона завершила завдання, розпочате за часів Цезаря, – осмислення римського політичного панування над різними спільнотами в регіоні між Македонією та північною Італією, побудувавши цей простір як нову геополітичну сингулярність – Іллірик. Це сприяло легшому політичному управлінню регіоном, коли римське панування пізніше поширилося до Дунаю, а згодом переформувалося в провінції Далмацію та Паннонію» [Džino, 2016, p. 78]. «Аппіан асимілює цю територію в середземноморський культурний та псевдоісторичний дискурс через свій етнографічний вступ, який вигадує її походження». «На відміну від Страбона, Іллірик Аппіан не крокує шляхом до цивілізації: це регіон, повністю включений у римську ідеологічну мережу – нову «уявну спільноту», яка об'єднує всі розрізнені локальні історії та географії під імперською парасолькою» [Džino, 2016, p. 78].

Напрямок 2. Визначення хронології етапів римської експансії на територію іллірійських племен.

У 2018 р. опублікована стаття Данієля Джіно та його співавторки Алки Доміч Куніч (Alka Domić Kunić) «Погляд з прикордонної зони: римське завоювання Іллірику» («A view from the frontier zone: Roman conquest of Illyricum») [Džino, Kunić, 2018]. Ця публікація увійшла до збірки матеріалів міжнародної конференції «Століття хоробрих. Римське завоювання та опір корінного населення в Іллірікумі за часів Августа та його спадкоємців» («The century of the brave. Roman conquest and indigenous resistance in Illyricum during the time of Augustus and his heirs») / «Stoljeće

hrabrih. Rimsko osvajanje i otpor starosjedilaca u Iliriku za vrijeme Augusta i njegovih nasljednika», яка була проведена у Загребі (22–26 вересня 2014 р.) за ініціативою кафедри археології факультету гуманітарних та соціальних наук Загребського університету.

Автори названої статті розглянули римську політичну та військову експансію на східне узбережжя Адріатичного моря та проаналізували процес проникнення римлян у глибинні райони західних Балкан та середнього Подунав'я. Зауважимо, що в іллірології до сих пір є поширеними традиційні інтерпретації зазначених процесів, які зводяться до наступного: починаючи з кінця III ст. до н.е. відбувався майже безперервний та поетапний процес римського завоювання іллірійського світу. В результаті кривавого придушення спротивів місцевого населення були створені оптимальні умови для встановлення римської провінційної адміністрації та інфраструктури. З хронологічної точки зору датою офіційного завершення підкорення Іллірії прийнято вважати кінець I ст. до н. е. та початок I ст. н.е. Зазначені висновки ґрунтуються на доволі докладних повідомленнях античних авторів, авторитет яких майже не піддаються критиці та сумніву.

У вступних положеннях названої статті Д. Джіно та А. Куніч визначають мету свого дослідження: «Наша мета – стимулювати наукові дебати в напрямку більш теоретичного розгляду цього періоду, який здебільшого відсутній у науковому дискурсі, за винятком так званих Іллірійських війн» [Džino, Kunić, 2018, p. 77]. Таким чином була здійснена смілива заявка на альтернативний підхід в оцінюванні глибини та наслідків давньоримської взаємодії з названими територіями та їх мешканцями.

Дослідники констатують факт існування так званого «античного наративу» сприйняття розвитку подій, породженому низкою античних істориків [Džino, Kunić, 2018, p. 77]. В статті наведено цитату з творчості Веллея Патеркула, який відверто радів з перемог полководця Тиберія над корінними мешканцями Паннонії у Паннонській війні (Bellum Pannonicum), яка завершилася у 9 р. до н.е. [Džino, Kunić, 2018, p. 78]. В чергове не оминув характеристики своєї творчості й славновісний історик Аппіан, який уславив своє ім'я написанням фундаментальної праці «Римська історія», в якій 9-та книга – «Іллірика» доволі докладно відображає названий процес. Д. Джіно та А. Куніч констатують те, що історик мав намір описати перебіг подій в Іллірії, щиро зізнаючись, що у нього було не так вже й багато інформації. На думку дослідників, саме творчість Аппіана заклала «античний наратив» або «античну наративну стратегію», яка характеризувала процес римського завоювання Іллірії як тривалий та безперервний [Džino, Kunić, 2018, p. 78]. Далі дослідники наводили приклади реалізації аппіанового наративу на практиці, послідовно перераховуючи серію війн, об'єднаних під загальною назвою «Іллірійські».

Не заперечуючи досягнення античної наративної традиції, Д. Джіно та А. Куніч у своєму дослідженні вирішили підійти до перебігу подій в Іллірії з іншого ракурсу – в рамках парадигми системного аналізу

взаємин між іллірійцями та римськими завойовниками. Дослідники пропонують розглядати Рим як імперію, що є категорією аналізу для складних соціальних утворень в історії людства домодерної та модерної доби. Вони стверджують, що «Імперії – це складні соціальні утворення (системи), які мають особливий спосіб організації часу та простору, генеруючи та проєктуючи владу далеко за межі своїх фактичних кордонів, прямо чи опосередковано через дипломатію та загрозу силою. Імперії встановлюють певний ієрархічний порядок контролю з боку метрополії по відношенню до периферії та імперськими прикордонними землями, що не завжди передбачає завоювання» [Džino, Kunić, 2018, p. 78].

За підрахунками дослідників загалом за майже 170 років римсько-іллирійської військово-політичної конфронтації (починаючи від подій Першої Іллирійської війни 229 – 228 рр. до н.е. і закінчуючи створенням провінції Іллирик у 59 р. до н.е.) було 13 випадків конфліктів, при цьому два з них, за твердженням дослідників, не піддаються точному датуванню. Географія конфліктів буда доволі різноманітною: північно-західна Адриатика, райони, що прилягали до східних Альп, південно-східна Адриатика та Середнє Подунав'я. Ці території були доволі різноманітними з географічної, етнічної та стратегічної точок зору й тому римляни застосовували різні підходи до їх підкорення. Дослідники стверджують, що в середньому римляни воювали з іллирійцями кожні 13 років, або 11,5 років, якщо додати до переліку конфліктів дві римські війни проти племен істрів (221 р. до н.е. та 178/77 рр. до н.е.) [Džino, Kunić, 2018, p. 79]. Зазначимо, що має місце дискусія з приводу етнічної приналежності істрів, що є типовим для ідентифікації населення на стику кордонів різних етнічних ареалів.

Історія римського завоювання Іллирії розпочинається у південно-східній Адриатиці з трьох конфліктів проти Іллирійського царства (Ардійського царства) – держави іллирійського племені ардієїв. Автори статті у стислому форматі характеризують та датують конфлікти, уникаючи полеміки щодо природи римського імперіалізму та прагнень Римської республіки до встановлення її гегемонії в акваторії Адриатичного моря та Середземномор'я. Далі йде констатація головного факту – результатом трьох Іллирійських війн не було тотальне підкорення територій в класичному розумінні цього поняття: тут не було запроваджено типової провінційної організації, не були розквартировані римські гарнізони, данина з місцевого населення не була фіксованою. Дослідники, посилаючись на античних авторів, стверджують, що війни велися не стільки проти іллирійців, скільки проти військових ватажків, які були гегемонами над місцевими громадами (Агроном/Тевтою, Деметрієм Фароським та Гентієм) [Džino, Kunić, 2018, p. 79].

Наступний етап завоювань іллирійського світу припав на період кризи Римської республіки та епоху Юлія Цезаря. Враховуючи внутрішні проблеми, Рим понизив частоту військових кампаній. Це свідчило про те, що тодішня римська еліта розглядала східну Адриатику як периферійну територію. Як справедливо

вказали Д. Джіно та А. Куніч: периферійний не означає незначний. Для складних імперських систем непрямий контроль над прикордонними районами має життєво важливе значення для успішного функціонування імперської периферії, яка безпосередньо керується метрополією [Džino, Kunić, 2018, p. 80]. Пояснюючи такий стан, автори статті наводять положення з концепції американського професора історії Гарвардського університету Чарльза Меєра (Charles S. Maier), на думку якого існував так званий «прототериторіальний кордон на околицях держави, що розширювалася» [Maier, 2006, p. 99]. На нашу думку, східна частина Адриатики до Цезаря та Октавіана Августа цілком слушно підпадала під статус «римського республіканського кордону»: зона взаємодії, що пов'язує римську провінційну адміністрацію та локальні політичні утворення за допомогою складних дипломатичних мереж та особистих зв'язків. Римські стратегії взаємодії з такими зонами базувалися на непрямому контролі через союзи з місцевими громадами та елітними родинами, а також на гарантіях їхнього військового захисту від нападів з боку інших громад. У таких випадках військові втручання були епізодичними та обмежувалися точними цілями, які або розширювали прикордонні райони, або захищали інтереси союзників.

Д. Джіно та А. Куніч приходять до висновків, що південна частина Балканського півострова, що прилягала до південно-східного узбережжя Адриатичного моря, була важливою частиною заморських володінь Риму в II ст. до н.е., однак, вона контролювалася римлянами опосередковано, через союзників [Džino, Kunić, 2018, p. 80]. Ба більше, тут були чітко визначені кордони таких держав як Епір та Македонське царство. Додамо до цього переліку й Іллирійське царство ардієїв, кордони якого були відносно фіксованими. Перераховані регіони були доволі урбанізованими та мали налагоджену систему оподаткування. Місцеві еліти могли багато втратити у разі римського втручання. Однак, інакша ситуація спостерігалася у північно-західній частині Адриатики, де поняття «кордон» було доволі умовним. До того ж східні Альпи виконували роль сухопутного коридору на Апеннінський півострів, який був центром Римської держави. Отже, тут римлянам доводилося застосовувати відмінну тактику по відношенню до місцевих іллирійців.

Дослідники припускають, що до 59 р. до н.е. римляни ще не мали чітко сформованої політики у східній Адриатиці й тому не могли проводити тут організовані військові кампанії [Džino, Kunić, 2018, p. 80]. Місцеві іллирійські громади (племена лібурнів, даорсів) та їх лідери були доволі слабкими та кровно зацікавленими у спокійних та прогнозованих відносинах з Римом, оскільки були активними учасниками регіональної торгівлі. Скоріше за все, такі громади мали певні зобов'язання перед римлянами та були провідниками римських інтересів у регіоні. Фактор опосередкованої римської присутності та відносного контролю міг зіграти на користь місцевих еліт та ватажків. Вони могли вільно маніпулювати своїм становищем, незалежно від того, наскільки

спільнота була готова провадити проримську політику.

Отже, за висновками авторів статті, мова йде не про класичну політику встановлення контролю над конкретними територіями, принаймні до 59 р. до н.е. [Džino, Kunić, 2018, p. 81]. За визначенням, процес «завоювання» – це термін, який означає повний контроль над певною територією та переосмислення її існуючої політичної та територіальної структури – нічого подібного не можна побачити у східній Адриатиці та її внутрішніх районах. Імперія там не існує ні на символічному, ні на практичному рівні. Військова сила була обмеженою та зосередженою на чітко визначених діях, які частіше траплялися в певні періоди – зазвичай у періоди політичної кризи в імперському ядрі, що характеризувалися конфліктами та боротьбою за престиж серед римської еліти. Римські відносини з трансадриатичними землями в цей період були складною політичною та культурно-економічною взаємодією, яку не можна описати як простий наратив завоювання. Це було закріплено в римській політичній традиції через градацію чужорідних груп від союзників до завойованих (*dediciti*), що дозволяло уникати будь-якого встановлення жорстко визначених кордонів навколо імперського ядра. Такий підхід змусив римську імперську систему функціонувати, створюючи прикордонні зони навколо своєї периферії. Ці кордони склалися з союзників, які функціонували як захисні буферні зони, а також як зони взаємодії із зовнішніми спільнотами. Кордон був контактною зоною між корінними громадами та імперією, що уможливило та артикулювало контакти, але також провокувало конфлікти.

Економічний та культурний обмін сприяв розвитку специфічних прикордонних суспільств та культур, які долали відмінності між корінними народами та римсько-середземноморськими культурними шаблонами. Беручи все це до уваги, здається, що східна Адриатика справді була імперською прикордонною зоною, де Рим не створював інструментів імперського правління, а контролював свої інтереси, встановлюючи непрямий політичний контроль, або через союзи, або через використання чи загрозу використання військової сили. Зміни в політичному мисленні римської еліти в I ст. до н. е. призвели до трансформації їхнього розуміння зовнішньої політики, їхнього ставлення до кордонів та проєкції влади на імперську периферію та прикордонні зони. Завоювання стало більш популярною стратегією пошуку рішень проблем у прикордонних зонах, що завершилося величезними територіальними розширеннями, особливо в епоху Августа. Нові завоювання призводили до формування нових прикордонних зон, якими керували місцеві системи римських держав-клієнтів. Іллірик не був винятком.

Д. Джіно та А. Куніч виділяють два етапи завоювання Іллірії. Перший – це артикуляція політично плинного простору в імперську конструкцію Іллірика Цезаря шляхом законодавства у 59 р. до н. е. як типова імперська реорганізація простору [Džino, Kunić, 2018, p. 81]. Створенням цього нового імперського фактору присутності за його межами в Динарських горах були створені нові прикордонні зони. Римляни мали незначний успіх у спробах врегулювати політичні

відносини з корінними громадами в новій прикордонній зоні. Другий етап – військова експедиція Октавіана 35 – 33 рр. до н. е., можливо, була пригодною молодого полководця, але її результати також представили вирішення проблеми, включивши більшу частину цієї нової прикордонної зони до провінційної структури Іллірика, який став новою провінцією через деякий час після 33 р. до н. е. [Džino, Kunić, 2018, p. 80]. Нова прикордонна зона була створена на території, населеній так званими паннонськими громадами, такими як політичні союзи, відомі нам як бревки, мезеї або дезітіати. Завоювання після завершення Паннонської війни 14 – 9 рр. до н. е. було повторенням того, що зробив Октавіан. Після того, як у прикордонній зоні виникла криза, імперські структури відреагували силою та анексували громади з існуючої зони, тоді як нова прикордонна зона була створена вздовж річки Драва.

Як зазначалося раніше, деякий час Рим не намагався ретельно контролювати прикордонну зону: не було ні провінційної політичної бази, ні римської символічної присутності у цьому просторі. Постійних військових гарнізонів та укріплень на східній Адриатиці не існувало до Цезаря чи навіть до походів Октавіана. Конвенти римських громадян на узбережжі Адриатики не були штучно створеними пунктами які використовувалися для проєктування римського контролю над простором або захоплення простору у корінних громадах. Вони органічно з'явилися як частина Адриатичної прикордонної зони в існуючих поселеннях та емпоріях. Лише в епоху Августа вони перетворилися на ідеологічні регіональні важелі впливу Риму – осередки романізації, які були відображенням римського ідеологічного дискурсу, що поширював римськість у провінціях [Džino, 2010, p. 87].

Корінні громади майбутнього Іллірику увійшли в історичні записи як дуже неоднорідні групи, які перебували в стані постійної соціальної та політичної трансформації. З одного боку, вони зазнавали впливу латенського світу, а з іншого – впливів глобального Середземномор'я. На місцевому рівні ці громади намагалися усвідомити ці впливи та адаптувати їх до існуючих культурних середовищ, своїх традицій. Хоча процес соціальної трансформації, безумовно, розпочався раніше, римська імперська політика сприяла формуванню та реструктуризації місцевих спільнот. Кланові та сімейні інтереси почали стикатися з інтересами більших політичних утворень, відбувся процес централізації політичної влади та встановлення послідовного правління всередині державних утворень.

На думку Д. Джіно та А. Куніч «Рим через свої політичні та імперські взаємодії не лише безпосередньо сформував Іллірик як новий імперський артефакт, але й опосередковано створив корінні етноси» [Džino, 2010, p. 90]. Наші джерела щодо цих нових політичних утворень визнавали варварські «етноси», сприймаючи їх через греко-римський етнографічний дискурс про варварів та вбудовані в стереотипні уявлення про варварів як спільноти, що існують у позачасовому вакуумі. Формування корінних політичних утворень відбувалося шляхом

політизації подібних або спільних культурних звичок. Прийняття та опір – це індивідуальні стратегії та конкретний вибір корінних громад у певні моменти, і ми не можемо розглядати їх як монолітні союзи, що чинять опір римському імперському пануванню. З одного боку, корінні лідери необхідні для того, щоб імперська влада встановила або підтримувала панування, тоді як корінним елітам потрібно було прийняти складніші державні структури для зміцнення свого панування та влади.

Наприкінці статті дослідники аналізують приклади спротиву з боку місцевих громад. На їх думку найжорсткішим супротивником римлян був союз племен далматів. Вони періодично конфліктували з Римом (156/55, 118/17, 78 – 76 pp. до н. е.) – в середньому кожні чотири десятиліття [Džino, Kunić, 2018, p. 82]. Однією з причин такої великої перерви в конфліктах могла бути зміна поколінь в альянсі. 40 років – це достатній час, щоб побачити, як клан, лідер якого домовився з римлянами про мир, сходить з політичної арени. Через певний час до влади приходив новий правитель, не обтяжений зобов'язаннями. Такий правитель не дотримувався угоди з римлянами та намагався зміцнити своє панування агресивною зовнішньою політикою. Можливо, через нездатність встановити династичну владу, лідери деяких кланів змагалися між собою за панування та в рамках цієї конкуренції поводитися агресивно щодо своїх сусідів або римських інтересів. Автори статті наводять приклади таких трансформацій: іллірійський полководець Деметрій Фароський та полководець Скердилаід [Džino, Kunić, 2018, p. 83]. Обидва діячі під впливом обставин та власних розрахунків виступали у ролі союзників римлян у боротьбі проти правлячих персон, а пізніше – перетворилися на запеклих противників римлян.

Напрямок 3. Дослідження локальних конфліктів.

Прикладом третього напрямку досліджень Д. Джіно може слугувати його наукова стаття «Bellum Pannonicum: римські армії та місцеві громади в південній Паннонії 16 – 9 pp. до н.е.» («Bellum Pannonicum: The Roman armies and indigenous communities in southern Pannonia 16-9 BC») [Džino, 2012], яка була опублікована видавництвом Бухарестської бібліотеки за підсумками Міжнародного симпозіуму «Книга. Румунія. Європа» (вересень 2011 р.).

Нагадаємо, що Паннонська війна (Bellum Pannonicum) була важливою частиною серії конфліктів між римськими арміями та іллірійськими племенами в південній частині Паннонської рівнини, що тривали з перервами з 16 по 9 р. до н. е. і завершилися встановленням римського панування над регіоном. В характеристиці та оцінці названого конфлікту існує проблема: бракує повноцінного висвітлення паннонських подій в античних наративних джерелах. Найбільш змістовне джерело інформації – книга історика Аппіана «Іллірика» завершується описами походів Октавіана до Іллірії у 35 – 33 pp. до н.е. Така ситуація спонукала дослідників розробляти власні теорії щодо подій в Паннонії до та після римських

вторгнень на основі власних припущень та трактувань. Більшість дослідників були схильними трактувати події в Паннонії як наслідки римської імперської експансії, черговий крок у послідовній розбудові імперії. Долучився до цієї дискусії й Д. Джіно.

У преамбулі до статті автор сміливо зауважував, що «*брак джерел не повинен бути перешкодою для тих, хто намагається підійти до цих подій та інтерпретувати їх з пізніших постімперських та постколоніальних точок зору*» [Džino, 2012, p. 462]. Також автор статті акцентував увагу на тому, що дослідження зазначеної проблематики відбувається в напрямку «нещодавніх змін парадигм у розумінні природи та рушійних сил римського імперіалізму, а також ролі кордонів у взаємодії між Римською імперією та корінними громадами» [Džino, 2012, p. 462].

Римська політична взаємодія з цим регіоном існувала деякий час ще до Паннонської війни. Прикордонні зони функціонують як захисний буфер для імперської влади, але також стають зонами інтенсивної взаємодії, що передбачає як контакти, так і конфлікти, а також економічний та культурний обмін. Нещодавні археологічні дослідження римських прикордонних зон показують, що вони були «*пористими регіонами взаємодії*». Вони з'єднували, а не розділяли, громади з обох боків кордону, що відповідає визначенню імперської прикордонної зони. «*Звичайно, важливо пам'ятати, що римські прикордонні зони формувалися в різних політичних та культурних умовах, тому й існували значні відмінності в їхньому формуванні та соціально-політичній динаміці*» [Mattern, 1999, p. 109].

На підтвердження активних господарських та торговельних контактів між римлянами та паннонцями до завоювання Д. Джіно наводить чисельні приклади наявності імпорту італійських бронзових виробів, зокрема, у місцевих похованнях, поширення римських монет, використання паннонцями римської зброї та виготовлення гібридних варіантів мечів: «*щось середнє між пізньореспубліканським/ранньоімперським гладіусом та пізньолатенським мечем*» тощо [Džino, 2012, p. 465]. Припускають, що римські побутові речі та зброя були наслідком союзу місцевих племен з римлянами. Не виключає Д. Джіно і те, що це стало результатом культурної взаємодії та технологічного обміну, на який не обов'язково впливали політичні відносини громади з Римом або служба їх власника в римських допоміжних силах [Džino, 2012, p. 465].

Описуючи перші приклади конфронтації часів Октавіана, Д. Джіно перераховує низку племен, по відношенню до яких й по-сьогодні застосовують універсальну назву «паннонці». В тексті статті ми зустрічаємо назви племен бревків, андизетів, дітіонів, пірустів, мезеїв та дезітіатів [Džino, 2012, p. 466]. Частина з названих племен опинилася у так званій буферній зоні, оскільки їх територію планувалося використати у боротьбі римлян проти даків. Д. Джіно констатує той факт, що паннонські племена конкурували з даками за контроль над рівниною [Džino, 2012, p. 467].

Римська історіографія надає мало інформації про

конфлікти, що відбувалися в південній Паннонії та Далмації між 16 та 9 рр. до н. е. Вочевидь причини крилися у провокаційній політиці римської адміністрації, яка зловживала збиранням податків. Д. Джіно стверджував, що історик Діон Касій не надто переймався причинами цих «повстань» і використовував їх для опису та виправдання військового римського втручання [Džino, 2012, p. 467]. Дослідник поділяє доволі поширене твердження про те, що літературна стратегія опису завоювання Паннонії постає як частина ширшого дискурсу про римське ідеологічне виправдання завоювання, як спосіб принести політичну стабільність і цивілізацію нецивілізованам «варварам» [Hingley, 2005, p. 62]. Ще однією проблемою з Діоном є хронічна відсутність деталей про місцеві громади, що були залучені до цих конфліктів. Він послідовно використовує терміни «паннонці» та «далмати». Це яскравий приклад римського колоніального нарративу, що нав'язує штучні ідентичності, які були запроваджені римською провінційною адміністрацією. Лінія кордону між Паннонією та Далмацією була проведена трохи південніше від річки Сави.

На думку Д. Джіно причини римського політичного та військового вторгнення в південну Паннонію є дискусійними, і важко повірити, що вони колись будуть чітко визначені [Džino, 2012, p. 469]. На підтвердження цього зауважимо, що Д. Джіно критично ставиться до концепції деяких вчених, зокрема, угорського археолога Андраша Мочі (András Mócsy), яка пояснює активність римлян у цьому регіоні стратегічними міркуваннями – прагненням отримати сухопутний зв'язок між Італією та Грецією [Mócsy, 1974, p. 33]. Хоча ця ідея могла здатися розумною на момент її практичної реалізації, сьогодні її важко прийняти, усвідомлюючи, що римляни мали інакше сприйняття простору, ніж ми сьогодні, і що їхня імперська експансія була зумовлена сумішшю страху, жадібності та слави, ідеологічними та цивілізаційними завданнями, а не розрахованими довгостроковими стратегічними цілями.

Щодо безпосередніх військових кампаній римлян проти паннонців, то Д. Джіно наводить уривки з повідомлень Діона Касія. Зокрема, повідомляється про залучення до процесу римського полководця Марка Агріппи [Džino, 2012, p. 470]. Також декілька разів зазначено ім'я полководця Вініція [Džino, 2012, p. 470], якому доручили приборкати паннонців. Констатується факт змішування елементів дипломатії, шантажу, підкупу та безпосередньої військової конфронтації. Після смерті Агріппи у 12 р. до н. е. до справи взявся Тиберій, який роззброює паннонців і продає чоловіків військового віку в рабство. Це не був унікальний приклад римських відносин з військовополоненими, але ми можемо вважати його досить жорстоким, якщо порівнювати з іншими прикладами римських відносин з підкореними громадами. Тиберій декілька разів повертався до Паннонії, паралельно розв'язуючи проблемні питання в інших кутках імперії.

Щодо паннонців, то навряд чи вони діяли як добре організований антиримський союз. Наприклад, представники племені амантіців мирно підкорилися

римлянам. На думку Д. Джіно представники таких громад могли розраховувати на отримання статусу *dedicicii* [Džino, 2012, p. 474]. Трактування цього статусу є двояким: по-перше, так називали підданих римлян, які були приборкані зі зброєю в руках і тому зазнавали підкорення на важких умовах; по-друге, так називали й тих, хто добровільно підкорився владі римлян (у такому випадку вони користувалися відносною свободою, але перебували у тотальній залежності від волі своїх підкорювачів). Поширення цього статусу було типовою формою відносин римлян зі своїми сусідами та ворогами. Паннонська війна в цьому випадку була не римським завоюванням незалежних груп, а радше втручанням проти тих, хто порушив свої існуючі договори з Римом.

У підсумку до статті Д. Джіно відзначає, що «Паннонська війна була великою та жахливою, але також сприймалася як небезпечно близька до Італії. Вона призвела до поширення прямої та непрямой римської влади в південній Паннонії. Хоча ми ніколи не зможемо повністю реконструювати та зрозуміти ці події, ця стаття пропонує децю інший підхід до існуючих нарративів про ці події» [Džino, 2012, p. 475].

Хоча прямих доказів бракує, ми можемо припустити, що римська дипломатія активно брала участь у контролі над прикордонними зонами, встановлюючи різні дипломатичні відносини та союзи з корінними громадами. Римляни вважали ці дипломатичні відносини важливими юридичними зобов'язаннями, які підтримували їх політичне верховенство. Корінні еліти, можливо, не сприймали союз з Римом так само. Для них стосунки з римлянами могли бути інструментом, який можна було використовувати як виправдання власної влади та панування. Таким чином, поява проримських та антиримських угруповань серед цих груп була відображенням місцевої боротьби за владу, а не справжніх проримських та антиримських настроїв. Римляни, мабуть, були розчаровані, спостерігаючи за внутрішньою боротьбою за владу серед корінних народів. В перспективі вони могли розцінювати таку поведінку, які ненадійність місцевих еліт – потенційних союзників.

Висновки. Проведений історіографічний огляд декількох наукових публікацій сучасного австралійського ілліролога Даніеля Джіно дозволяє зробити наступні висновки:

1. Світова іллірологія розвивається активними темпами, що підтверджується не лише наявністю доволі великої кількості іллірологів (переважно у країнах західних Балкан), а й поширенням тенденцій до поглибленого вивчення вузького кола проблем, на кшталт – історії окремих регіонів, де в давні часи компактно проживали племена іллірійців.

2. Даніель Джіно є яскравим втіленням таких тенденцій. Починаючи свою наукову кар'єру з аналізу глобальних процесів в зазначеному регіоні, на пряму пов'язаних із римською військово-політичною експансією, він змістив акценти на дослідження окремих аспектів цього процесу, що на нашу суб'єктивну думку є цілком закономірним та позитивним процесом.

3. Досліджуючи творчість античного історика

Аппіана, Д. Джіно долучився до когорти тих, хто до сих пір намагається зрозуміти справжню мету написання твору «Іллірика», застосовуючи нові та ставлячи під сумнів традиційні підходи в тлумаченні її змісту.

4. Аналізуючи стан відносин між римлянами та іллірійцями, Д. Джіно приходять до висновків, що взаємодія Риму з іллірійським племінним простором створила складну мережу союзів з місцевими спільнотами, винагороджуючи тих, хто їх підтримував, і караючи тих, хто чинив опір. З іншого боку, корінні громади активно брали участь у взаємодії, реагуючи на римське втручання різними способами – від опору до узгодження особистих позицій у межах римської імперської системи, часто поєднуючи опір з переговорами. Місцеві іллірійські спільноти використовували своє становище в імперській прикордонній зоні, щоб активно балансувати між опором і прийняттям взаємодії та підтримки римських втручань та готовністю стати частиною імперської системи. У цьому процесі вони зазнали змін, які

зробили їх більш соціально складними, трансформували їх та конструювали їхню ідентичність, закладаючи основи майбутнього провінційного суспільства.

5. Досліджуючи перебіг такого локального конфлікту як Паннонська війна, Д. Джіно приходять до висновків, що її провідним наслідком стало посилення римської військової присутності в регіоні. З цією метою була проведена заміна антиримських еліт на про римські. Не дивно, що такі заходи спричинили значну ворожість місцевого населення до римського правління.

6. На останок зауважимо, що як дослідник Д. Джіно має право на авторську інтерпретацію історії іллірійців та їх відносин з римським світом. Окремі положення його публікацій та монографій йдуть у розріз із класичною оцінкою і відзначаються оригінальністю. В нашій статті ми не ставили за мету застосувати порівняльний аналіз поглядів та концепцій класичних та сучасних іллірологів, що, вочевидь спонукає нас до наступних публікацій.

References

- Džino, D., 2010. *Illyricum and Roman Politics 229 BC-AD 68*, Cambridge: Cambridge University Press, 242 p.
- Džino, D., 2012. *Bellum Pannonicum: The Roman armies and indigenous communities in southern Pannonia 16-9 BC*, *Bibliothèque métropolitaine de Bucarest. Actes du symposium international le livre. la Roumanie*. L'Europe. 4ème édition 20–23 Septembre 2011. Tome III Troisième section - LATINITÉ ORIENTALE. Textes réunis et présentés par Martin Hauser Ioana Feodorov Nicholas V. Sekunda Adrian George Dumitru, Bucharest, p. 461–480.
- Džino, D., 2016. Appian's Illyrike: the final stage of the Roman construction of Illyricum, *Istraživanja, Journal of Historical Researches*, (27), p. 69–83.
- Džino, D., Kunić, A., 2018. A view from the frontier zone: Roman conquest of Illyricum, *The century of the brave. Roman conquest and indigenous resistance in Illyricum during the time of Augustus and his heirs* / Stoljeće hrabrih. Rimsko osvajanje i otpor starosjedilaca u Iliriku za vrijeme Augusta i njegovih nasljednika. Department of Archaeology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Zagreb, p. 77–87.
- Hingley, R., 2005. *Globalizing Roman Culture. Unity, Diversity and Empire*, London and New York, 208 p.
- Maier, C., 2006. *Among Empires: American Ascendancy and Its Predecessors*, Harvard University Press, 373 p.
- Mattern, S., 1999. *Rome and the enemy: imperial strategy in the principate*, Berkeley, Los Angeles, London, 259 p.
- Mócsy, A., 1974. *Pannonia and Upper Moesia: a history of the middle Danube provinces of the Roman Empire*, Boston, 453 p.
- Šašel Kos, M., 2005. *Appian and Illyricum*, Ljubljana: Narodni muzej Slovenije. 671 p.

Yaroslav Aleshkevych

Candidate of Historical Sciens, Docent of the Department of Antiquity,
Middle Ages and History of Pre-modern Ukraine,
SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

THE TRIBAL WORLD OF THE ILLYRIANS AND ROMAN-ILLYRIAN RELATIONS IN THE RESEARCH OF DANIJEL DŽINO

This article presents a description and analysis of several scientific publications by one of the leading Illyrian scholars of our time, Danijel Džino. World Illyrian studies is developing at a rapid pace, which is caused by several factors: first, increased interest in ancient history by researchers from the Western Balkans (Slovenia, Croatia, Albania, Montenegro, and Bosnia and Herzegovina); second, the study of new artifacts obtained during numerous archaeological excavations; third, the desire to demonstrate new approaches to existing ancient narratives regarding the history, state of development, and degree of maturity of the Illyrian communities (tribes) that inhabited the region in ancient times. A separate point should be noted the desire of the modern generation of Illyrian scholars to take a new approach to the important and rather controversial issue related to the causes and course of the ancient Roman military-political expansion into the territory of Illyria, determining the depth and consequences of the Romanization of the local population. In fairness, we note that among Illyrian scholars there was and is no unanimity in assessing the development of the Illyrian tribes and the consequences of their contacts with the Roman world, which opens the way to open competition and numerous historical and political speculations on this basis. A classic example of the implementation of the trends of modern Illyrian studies in practice is the scientific work of the Australian researcher of Croatian origin Daniel Gino. The scientist is the author of dozens of monographs and scientific publications on the history, culture, religious beliefs and military affairs of the Illyrians. A separate area of his research is the characterization and analysis

of examples and consequences of the military confrontation between the Illyrians and the ancient Romans both at the global and regional levels. The researcher has his own authorial style of presenting information, demonstrates deep analytics and comes to original conclusions. Quite often he practices the application of a critical approach to assessing existing information, enters into a correct polemic with authoritative Illyrian scholars.

Keywords: *Illyriology, historiography, Illyrians, Roman-Illyrian relations, military expansion, imperial geography.*

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що не має конфлікту інтересів щодо даного дослідження, включаючи фінансовий, особистий, авторський або будь-який інший, який міг би вплинути на дослідження, а також на результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження було проведено без фінансової підтримки.

Доступність даних

Усі дані доступні в цифровій або графічній формі в основному тексті рукопису.

Використання штучного інтелекту

Автор підтверджує, що при створенні даної роботи він не використовував технології штучного інтелекту.

Статус статті:

Отримано: 23.02.2026   Прийнято: 24.03.2026   Опубліковано: 15.04.2026

Creative Commons Attribution NonCommercial ShareAlike License (CC BY-NC-SA 4.0)

ISSN 2523-4498 (Print)   ISSN 2786-6513 (Online)